

KS. ROMAN BUCHTA

KATECHETA WE WSPÓLNOŚCI KOŚCIOŁA ŚWIADKIEM WIARY I MISTAGOGIEM

THE CATECHIST IN THE COMMUNITY OF THE CHURCH
— A WITNESS OF FAITH AND A MISTAGOGUE

A b s t r a c t. While establishing the lay ministry of the catechist, Pope Francis expressed his hope that, as was the case in Christian antiquity, the catechist—because of the tasks entrusted to him—would be simultaneously a witness of faith, a master and a mystagogue, a companion and an educator who teaches on behalf of the Church. The aim of this article is to highlight the mystical dimension of the education of catechists preparing to enter the ministry in parish communities, and to present the related directions of pastoral activities carried out in the Church of Katowice as part of the Archdiocesan Centre for Pastoral Formation. The main research problem concerns the nature of the formation of catechists serving in parish communities and their specific competences. The study uses the methods of analysis and synthesis. The analysis of catechetical documents, carried out in the light of chronologically (sequentially) complementary guidelines concerning catechists' formation enabled to distinguish the mystical elements of the theological-pastoral formation of catechists. The article emphasises the postulate expressed in the Catechetical Directory for the formation of catechists as “witnesses of faith and mystagogues” and the lay ministry of the catechist established by Pope Francis, as a possibility and necessity for the formation of two types of catechists that complement each other through their competences: the school catechist—a teacher of religious education, and the catechist who undertakes ministry in the parish community. Pastoral initiatives supporting the formation of parish catechists conducted in the Archdiocese of Katowice are presented as an example of catechetical-pastoral implementation of the postulated activities. They serve as an inspiration for activities in other formation centres.

Keywords: catechist; community of the Church; formation of catechists; mystagogue; witness of faith.

Ks. dr hab. ROMAN BUCHTA, prof. UŚ – Wydział Teologiczny, Uniwersytet Śląski w Katowicach, ul. Jordana 18, 40-043 Katowice; e-mail: roman.buchta@us.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9984-3910>.

Zmartwychwstały Pan powierzył Kościołowi jedną misję, która w praktyce przybiera różne formy, w zależności od ludzi i obszarów, do których się zwraca. *Missio ad gentes* stanowi wzorzec duszpasterskiego działania Kościoła. Kieruje się ona do „narodów, grup ludzi, środowisk społeczno-kulturowych, w których Chrystus i Jego Ewangelia nie są znane, albo w których brak wspólnot chrześcijańskich wystarczająco dojrzałych, by mogły wcielać wiarę we własne środowisko i głosić ją innym grupom ludzi”¹. Ogłoszone w 2020 roku, *Dyrektorium o katechizacji* zwraca uwagę, że w duchu odnowionej świadomości swojego powołania Kościół „dokonuje również przemyślenia katechizacji jako swego dzieła *misyjnego wychodzenia*”². Jego celem jest zbliżenie się do współczesnych nam ludzi, by kroczyć przy ich boku, gdziekolwiek się znajdują. Tak rozumiana katecheza „[...] formuje do misji, towarzysząc chrześcijanom w dojrzewaniu postawy wiary i uświadamiając im, że są *uczniami-misjonarzami*, powołanymi do czynnego uczestnictwa w głoszeniu Ewangelii i uobecnianiu na świecie królestwa Bożego: Zażyłość Kościoła z Jezusem jest zażyłością Kościoła «w drodze», a komunია «w samej swej istocie przyjmuje kształt komunii misyjnej»”³.

Ustanawiając 10 maja 2021 roku posługę świecką katechety, papież Franciszek wskazał priorytetowe kierunki działań Kościoła, takie jak uznanie obecności świeckich, którzy na mocy sakramentu chrztu czują się wezwani do współpracy w służbie katechetycznej, oraz budzenie entuzjazmu każdego ochrzczonego i ożywianie świadomości bycia powołanym do wypełniania własnej misji we wspólnocie. W kontekście bogatych doświadczeń chrześcijańskiej starożytności szczególne miejsce i znaczenie dla wspólnoty Kościoła ma posługa katechety, który ze względu na powierzone mu zadania „[...] jest zarazem świadkiem wiary, mistrzem i mistagogiem, towarzyszem i pedagogiem, który naucza w imieniu Kościoła. To tożsamość, która tylko poprzez modlitwę, studium oraz bezpośredni udział w życiu wspólnoty może rozwinąć się w odpowiedni sposób i z odpowiedzialnością”⁴.

Celem artykułu jest wydobycie mistagogicznego wymiaru formacji katechetów przygotowujących się do podjęcia posługi we wspólnotach parafialnych

¹ Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris missio”* (Watykan: Libreria Editrice Vaticana, 1990), 33.

² Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji* (Kielce: Wydawnictwo Jedność, 2020), 50.

³ Tamże.

⁴ Franciszek, „List apostolski w formie Motu proprio papieża Franciszka «Antiquum Ministerium», w którym ustanawia posługę katechety”, *eKAI*, dostęp 5.02.2022, <https://www.ekai.pl/dokumenty/list-apostolski-w-formie-motu-proprio-papieza-franciszka-antiquum-ministerium-w-kto-rym-ustanawia-posluge-katechety/>.

oraz prezentacja kierunków działań duszpasterskich prowadzonych w katowickim Kościele w ramach Archidiecezjalnego Centrum Formacji Pastoralnej.

1. MISTAGOGICZNY WYMIAR FORMACJI KATECHETÓW

Zagadnienie formacji katechetów zawsze należało do priorytetowych działań wspólnoty Kościoła. U zarania chrześcijaństwa formacja odwoływała się do doświadczenia osobistego spotkania z Jezusem Chrystusem, potwierdzanego słowem i świadectwem życia. Świadectwo głosicieli Ewangelii stało się znakiem rozpoznawczym całego procesu formacji, który stopniowo wprowadzał w tajemnicę wiary Kościoła. W obecnych czasach, wobec tempa dokonujących się przemian społecznych i pluralizmu kulturowego, formacja katechetów wymaga szczególnej uwagi⁵. Tylko przykład życia w zgodzie z głoszonym słowem może rozbudzić duchowe życie drugiej osoby. Katecheta musi być osobiście zaangażowany w to, co mówi. Musi żyć tym, czego naucza. Jeżeli zabraknie tej spójności, nie będzie przepowiadał, a jedynie nauczał. W ujęciu mistagogicznym jest to fundamentalna różnica, gdyż nauka zwraca się zasadniczo tylko do intelektu, a nie do najgłębszego „ja” drugiego człowieka. Katecheta poprzez swoją religijną egzystencję musi stać się punktem oparcia dla wiary katechizowanych – świadkiem wiary we wspólnocie Kościoła⁶.

Znaczące wskazania dla formacji katechetów odnajdujemy w dokumentach katechetycznych. W *Ogólnej instrukcji katechetycznej* postuluje się, aby dobrze uformowany katecheta, wzorem klasycznych mistagogów, stawał się towarzyszem i przewodnikiem na drodze wiary katechizowanych. W dokumencie wyznaczono swego rodzaju *itinerarium* mistagogicznej formacji katechetów. Charakter powierzonego katechetom zadania domaga się od nich „intensywnego życia sakramentalnego i duchowego, praktyki modlitwy, głębokiego zrozumienia wzniosłości chrześcijańskiego orędzia i jego skuteczności w przemianie życia, gorliwej miłości, pokory i roztropności, które pozwalają na owocne działanie Ducha Świętego w osobach katechizowanych”⁷. Dalsze wskazania odnośnie do mistagogicznego wymiaru formacji katechetów można

⁵ Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji*, 130.

⁶ Jan Szpet, „Katecheta – świadkiem i przyjacielem (charakterystyka osobowości)”, *Katecheta* 30 (1986), 1: 16–17.

⁷ Kongregacja ds. Duchowieństwa, „Ogólna instrukcja katechetyczna”, w *Katecheza po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła. Część 1*, red. Władysław Kubik (Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1985), 114.

wyprowadzić z adhortacji *Catechesi tradendae*. Postrzeganie katechezy jako działania mającego na celu nieustanny wzrost komunii z Jezusem Chrystusem, prowadzący do pełnej z Nim zażyłości⁸, obliguje do przyjęcia chrystocentrycznego rysu całej formacji i duchowości katechetów. W *Dyrektorium ogólnym o katechizacji* dopowiada się zatem, że tak rozumiana formacja jest prowadzeniem katechety do umiejętnego i skutecznego ożywiania procesu katechetycznego, w którym głosi on Jezusa Chrystusa, prowadzi do poznania Jego życia, ukazując je w ramach historii zbawienia; wprowadza w zrozumienie misterium Syna Bożego, który dla nas stał się człowiekiem, a w końcu – co szczególnie istotne – pomaga katechumenowi lub katechizowanemu utożsamiać się z Jezusem Chrystusem przez sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego. Zadaniem katechety – mistagoga – jest pogłębianie tych aspektów podstawowych w ramach stałej katechezy⁹. Analizując mistagogiczny wymiar formacji katechetów, należy wydobyć element o szczególnym znaczeniu. Formacja katechetów prowadzi do utożsamienia się z żywą i aktualną świadomością, jaką ma Kościół odnośnie do Ewangelii, dzięki czemu stają się oni zdolni do przekazywania jej w jego imieniu. Jak podkreśla się w *Dyrektorium ogólnym*, „ta eklezjalność przekazywania Ewangelii przenika całą formację katechetów, kształtując jej prawdziwą naturę”¹⁰.

Uwzględniając powyższe wskazania, w *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce* stwierdza się krótko, że „katecheta winien być człowiekiem Kościoła”, zaś wspomniany już chrystocentryczny i eklezjalny aspekt formacji katechetycznej „wyrażają i kształtują prawdziwą i autentyczną tożsamość katechety”¹¹. Może zrodzić się jednak wątpliwość, czy owa „tożsamość katechety” prowadzi ich do odkrycia w swoim posłannictwie zadań o charakterze mistagogicznym. Wśród kryteriów, które powinny inspirować i przenikać formację katechetów, należy wskazać na konieczność przystosowania jej do ewangelicznych potrzeb naszych czasów. Te zaś domagają się, aby katecheta był człowiekiem głębokiej wiary o wyraźnej tożsamości chrześcijańskiej i eklezjalnej. Równie istotne jest, aby miał takie rozumienie katechezy, jakie ma dzisiaj Kościół, i był zdolny do urzeczywistniania tego modelu w praktyce katechetycznej. Do-

⁸ Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Catechesi tradendae”* (Kielce: Referat Katechetyczny, 1996), 5.

⁹ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1998), 236.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2002), 150.

precyzowując, chodzi o integralną realizację katechezy w jej funkcji nauczania, wychowania i wtajemniczenia. W polskim dyrektorium katechetycznym postuluje się zatem, aby katecheta, świadomy misji powierzonej mu przez wspólnotę Kościoła, stawał wobec katechizowanych jako nauczyciel wiary, wychowawca w wierze, a nade wszystko jako autentyczny świadek wiary¹².

Dyrektorium o katechizacji z 2021 roku, definiując tożsamość i powołanie katechety, ujmuje je w triadę, w świetle której katecheta jest jednocześnie: świadkiem wiary i strażnikiem pamięci o Bogu; nauczycielem i mistagogiem; towarzyszem i wychowawcą. W odniesieniu do funkcji nauczyciela i mistagoga otrzymuje on dwojakie zadanie – przekazania treści wiary i poprowadzenia do misterium samej wiary.

Jest wezwany do otwierania człowieka na prawdę i jego ostateczne powołanie, poprzez zaznajomienie go z Chrystusem. Jednocześnie wprowadza go do rozmaitych wymiarów chrześcijańskiego życia, odkrywając przed nim tajemnice zbawienia, zawarte w depozycie wiary i urzeczywistniające się w liturgii Kościoła¹³.

Katecheta stanie się autentycznym towarzyszem i wychowawcą na drodze wiary jedynie wówczas, gdy sam będzie świadkiem wiary, nadziei i miłości. Wiara katechety wpływa na wiarę katechizowanych. Chociaż zawsze wiara jest łaską udzielaną człowiekowi indywidualnie, zadaniem katechety jest budzenie gotowości do otwarcia się na nią, do pielęgnowania wiary, uzdalnianie do wyznawania i świadczenia o wierze, budzenie motywów i formułowanie argumentów. Takie działanie domaga się ze strony katechety osobowego przyłgnięcia do Chrystusa oraz gruntownej wiedzy¹⁴. W tym miejscu dotykamy dwóch wzajemnie wzmacniających i dopełniających się aspektów: wiary i wiedzy katechety. Katecheta, wypełniając w równej mierze właściwe katechezie funkcje nauczania, wychowania i wtajemniczenia¹⁵, podejmuje osobi-

¹² Tamże. Zob. także Roman Buchta, *Mistagogia w polskiej refleksji i praktyce katechetyczno-duszpasterskiej po II Soborze Watykańskim* (Katowice: Księgarnia św. Jacka, 2017), 433–435.

¹³ Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji*, 113.

¹⁴ Katecheta nie może ograniczać się tylko do dawania świadectwa własnej wiary; musi kompetentnie przekazywać jej treść. Konieczne jest zatem systematyczne studium doktryny wiary przez katechetów. Korzystanie w posłudze katechetycznej ze współpracy osób pełnych dobrej woli, ale bez odpowiedniego przygotowania na ogół nie przynosi dobrych rezultatów – zob. Jan Paweł II, *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela* (Watykan: Libreria Editrice Vaticana, 1987), 31.

¹⁵ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 37–53.

ście cztery podstawowe funkcje, nadające jego posłudze cechy katechety mistagoga. Staje mianowicie wobec katechizowanych jako:

- przedstawiciel wspólnoty kościelnej;
- prorok niosący Dobrą Nowinę o Jezusie, wskazujący, jak interpretować znaki, przez które współcześnie Bóg objawia się człowiekowi;
- wychowawca – pomagający przeżywać program chrześcijański, rozwijać doświadczenie życia kościelnego, modlitwy i posługi charytatywnej;
- świadek, który – oprócz komunikowania orędzia – świadczy o nim przede wszystkim własnym życiem¹⁶.

W tym miejscu należałoby postawić pytanie, co oznacza dla katechety „być świadkiem wiary”? Podejmując misję powierzona przez Kościół, katecheta wchodzi w określone relacje, będące miejscem świadectwa. Jest to kolejno: odniesienie do Boga, do treści przekazu katechetycznego, do katechizowanych oraz do samego siebie, jako katechizującego. Fundamentalnym wyznacznikiem świadectwa jest odniesienie katechety do osoby Jezusa Chrystusa jako Tego, który obdarzył go powołaniem, żyje i działa w życiu katechety i prowadzi do pełnego zjednoczenia z Bogiem. Świadectwo w odniesieniu do treści oznacza wierność orędziu Bożemu i nauczaniu Kościoła. Świadectwo w odniesieniu do katechizowanych przejawia się w osobowej relacji angażującej obie strony. Być dla katechizowanych świadkiem i towarzyszem wspólnej drogi znaczy tyle, co kompetentnie wyjaśniać, wspólnie poszukiwać, a przede wszystkim dzielić się własnym doświadczeniem spotkania z Bogiem¹⁷. W odniesieniu do samego siebie świadectwo domaga się nieustannego dojrzewania w płaszczyźnie duchowej oraz zaangażowania w proces integralnej formacji¹⁸.

Dyrektoria katechetyczne zwracają uwagę na wymiary niezbędne dla integralnej formacji katechetów. Najgłębszy odnosi się do samego „bycia” katecheta, do jego wymiaru ludzkiego i chrześcijańskiego. Formacja powinna pomagać mu wzrastać w dojrzewaniu – jako osobie, jako wierzącemu i jako apostołowi. Ten wymiar nabiera dziś również znaczenia „umiejętności bycia z”, uwypuklając to,

¹⁶ Jan Szpet, „Formacja katechetów w Polsce”, *Katecheta* 54 (2010), 10: 4.

¹⁷ „Katecheta postawiony między Chrystusem a dziećmi i młodzieżą ma obowiązek stałej konfrontacji siebie z Mistrzem, w imieniu którego przemawia i oddziałuje całą swoją osobowością. Jest przecież nie tylko nauczycielem, ale i świadkiem. Zwiastuje «drogę Pańską», na której sam się znajduje i którą powinien wiernie kroczyć, co jest nieodzownym warunkiem, by inni weszli na tę drogę” – Mieczysław Rusiecki, „W trosce o dojrzałą osobowość katechety”, w *Ocena w katechezie*, red. Stanisław Kulpaczyński (Lublin: Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego, 2001), 146.

¹⁸ Buchta, *Mistagogia*, 435.

że tożsamość osobista jest zawsze tożsamością relacyjną. Aby katecheta właściwie realizował swoje zadanie, formacja musi troszczyć się o właściwy wymiar „wiedzy”, co oznacza podwójną wierność: orędziu i osobie w jej kontekście społecznym. Ważny jest też wymiar „umiejętności działania”, gdyż katecheza jest aktem komunikacji i aktem wychowawczym¹⁹.

Katecheta mający wprowadzać uczniów w zrozumienie misterium zbawienia potrzebuje także solidnej formacji liturgicznej, wynikającej z pojęcia liturgii. Katecheta musi znać i rozumieć liturgię. By służyć innym pomocą do czynnego, świadomego i owocnego uczestnictwa w liturgii Kościoła, musi mieć za sobą głębokie i żywe doświadczenie liturgiczne – musi „czuć” ducha liturgii. Nie może zatem ograniczać się do samego nauczania o liturgii czy nawet kompetentnego wyjaśniania znaczenia obrzędów. Powinien natomiast wychowywać do modlitwy, do dziękczynienia i pokuty, do odmawiania modlitw z ufnością, do ducha wspólnoty i właściwego rozumienia symboliki liturgicznej²⁰. Wypełnianie wskazanych zadań prowadzi katechetę do nabycia kompetencji mistagoga, którego postawę, wiedzę i umiejętności można scharakteryzować następująco:

- ma teoretyczną i praktyczną znajomość rzeczy, które nie są ogólnie dostępne;
 - potrafi posiadane informacje przekazać, podzielić się nimi, czyli umie prowadzić innych i wprowadzać ich w znajomość tego, co przekracza powszechną dostępność;
 - potrafi zwrócić uwagę na to, co pokazuje – czyli umie wyjaśnić tajemnice i ułatwić jej przyjęcie bądź przeżycie;
 - potrafi ukazać związek między tajemnicą a życiem osoby, którą prowadzi.
- Mistagog wprowadza w umiejętność spotkania się w życiu z tajemnicą Jezusa Chrystusa, tak żeby to nie była tylko teoria czy wiadomość z przeszłości, bez odniesienia do aktualnego życia²¹.

Katecheta, z natury swej będąc mistagogiem, powinien posiadać umiejętność wprowadzania słuchaczy w obszar doświadczeń religijnych i chrześcijańskich. Nie uczyni tego jednak, odwołując się jedynie do dydaktyki świeckiej. Mistagog – świadek wiary – to przewodnik, który na podstawie własnych doświadczeń życia chrześcijańskiego potrafi prowadzić i otwierać słuchaczy na wiel-

¹⁹ Zob. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 238; Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji*, 136.

²⁰ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 85.

²¹ Zbigniew Kiernikowski, „Mistagogia nieodzownym etapem chrześcijańskiego wtajemniczenia. Wprowadzenie do sympozjum”, w *Chrzest w życiu i misji Kościoła. Mistagogia – pogłębione wtajemniczenie*, red. Irena Chłopkowska (Warszawa–Siedlce: Wydawnictwo Sióstr Loretanek, 2011), 16.

kie misterium Boga, człowieka i świata, wskazując przy tym na jego znaczenie dla życia. Właściwe ku temu „pomoce dydaktyczne” odnajduje w Biblii, w liturgii oraz w codziennym życiu Kościoła. Po latach dyskusji prowadzonej na forum polskich katechetów wypracowano zadowalające rozróżnienie między szkolnym nauczaniem religii a katechezą parafialną. Zadania nauczania religii określono w polskim dyrektorium katechetycznym jako wychowanie chrześcijańskie i przekaz nauki wiary. Akcent został położony zatem bardziej na funkcję wychowania i nauczania niż na wtajemniczenie²². Wtajemniczenie z natury swej domaga się wspólnoty Kościoła i tylko w niej może zostać w pełni zrealizowane. W odniesieniu do katechezy parafialnej jako cel ogólny wskazuje się „przede wszystkim kształtowanie wiary dojrzałej, włączenie w Kościół, pomoc w wyborze drogi powołania chrześcijańskiego i podjęcie zadań w Kościele”²³.

W tym kontekście warto zwrócić uwagę na możliwość formacji dwóch typów katechetów, mianowicie katechety szkolnego – nauczyciela religii oraz katechety parafialnego. Sugerowany podział nie wyklucza bynajmniej, aby katecheta pracujący w szkole podejmował równoległe katechezę w parafii. Intencją rozróżnienia jest raczej wskazanie kompetencji związanych z charakterem oraz celami stawianymi wobec nauczania religii w szkole i katechezy parafialnej. Kwalifikacje katechety szkolnego *ex definitione* zdominowane będą przez nauczycielski profil jego działalności. Szczególnego znaczenia nabierają zatem kompetencje dydaktyczno-pedagogiczne. W odniesieniu do katechety parafialnego należy wskazać taki rodzaj kompetencji, który byłby adekwatny do charakteru katechezy parafialnej, związanej głównie z przygotowaniem do przyjęcia sakramentów, doświadczeniem wiary, doświadczeniem życia wspólnotowego oraz wyraźnie podkreślonym wymiarem liturgicznym. Wśród określeń charakteryzujących kompetencje katechety parafialnego najśluszniesze wydaje się nazwanie ich kompetencjami „duszpasterskimi i mistagogicznymi”. Mistagogiczny wymiar katechezy parafialnej oraz jej bliski związek z duszpasterstwem ogólnym, a zwłaszcza tzw. duszpasterstwem sakramentalnym, odróżniają ją od lekcji religii i nadają jej specyficzny charakter, który pozwala na realizację zakładanych celów, takich jak wprowadzenie we wspólnotę Kościoła, dzielenie się wiarą, doświadczenie Boga poprzez

²² Nie oznacza to jednak całkowitego pozbawienia lekcji religii wymiaru wtajemniczenia, pomimo że jego realizacja w środowisku szkolnym napotyka w praktyce na poważne trudności.

²³ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 105.

udział w liturgii i życie sakramentalne²⁴. Katecheta parafialny powinien wypracować w sobie zatem szczególną zdolność akceptacji i postrzegania katechizowanego nie jako ucznia danej klasy, ale jako współbrata w wierze. Osoba biorąca udział w katechezie parafialnej to nie uczeń, który przychodzi do szkoły „na lekcję”, ale bardziej członek wspólnoty, z którym mogą dzielić doświadczenie wiary, doświadczenie bycia Kościołem, wspólnie uczestniczyć w liturgii, modlić się i dawać świadectwo wiary. Praktyka duszpasterska pokazuje jednak, że niektórym katechetom szkolnym trudno jest przewyciężyć nauczycielski charakter ich posługi. Ze względu na nierzadko ponadwymiarową ilość zobowiązań szkolnych nie są także w stanie podejmować w szerszym zakresie dodatkowych posług w parafii. Stąd właśnie wynika potrzeba poszukiwania i formacji aktywnych twórców katechezy wśród innych członków wspólnoty parafialnej, nie będących katechetami szkolnymi²⁵.

2. INICJATYWY KATECHETYCZNO-DUSZPASTERSKIE W KATOWICKIM KOŚCIELE WSPOMAGAJĄCE FORMACJĘ KATECHETÓW DLA WSPÓLNOT PARAFIALNYCH

II Synod Archidiecezji Katowickiej (2012-2016) miał na celu zdiagnozowanie sytuacji duszpasterskiej oraz wskazanie najważniejszych kierunków dalszych działań. W ramach prac synodalnych dostrzeżono, że aktualna sytuacja katechetyczna – związana z powrotem lekcji religii do szkół i przedszkoli – oprócz niewątpliwych zalet (takich jak objęcie nauczaniem większej grupy dzieci i młodzieży, poprawa systematyczności pracy katechetycznej czy przewyciężenie rozbieżności działań wychowawczych rodziny, szkoły i parafii) ujawniła jednocześnie słabości dotychczasowego duszpasterstwa oraz wywołała nowe trudności. Wśród niepokojących zjawisk wskazano regres katechezy parafialnej na wszystkich jej poziomach, zanikanie poczucia więzi dzieci i młodzieży z własną parafią, osłabienie współpracy katechetyczno-wychowawczej duszpasterzy i nauczycieli religii z rodzicami. Do tego dochodzi zanikanie tak zwanego „Kościoła tradycji” oraz podstawowych środowisk socjalizacji religijnej²⁶. Uwzględniając przestrożę czcigodnego sługi Bożego, księdza Franciszka Blachnickiego, zauwa-

²⁴ Tamże, 105–107.

²⁵ Buchta, *Mistagogia*, 439.

²⁶ Wiktor Skworc, „Katecheza i wychowanie katolickie w Kościele katowickim”, w *Wstuchani w Ducha. Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej*, red. Grzegorz Strzelczyk, Magdalena Józwick (Katowice: Księgarnia św. Jacka, 2016), 264.

żono, że „odnowa soborowa tak długo będzie fikcją, jak długo nie zejdzie na płaszczyznę parafii”²⁷. W myśl tych słów wszyscy wierni – osoby duchowne, świeckie i konsekrowane – muszą dołożyć starań, aby każda parafia stawała się coraz bardziej wspólnotą wspólnot (*koinonia*), wspólnot budowanych na słowie Bożym (*martyria*), posłudze sakramentalnej (*liturgia*) i służbie (*diakonia*)²⁸.

Mając na względzie realizację wskazanych kierunków duszpasterskiego działania, zarządziło powołanie Archidiecezjalnego Centrum Formacji Pastoralnej (ACFP), którego zadaniem jest wypracowywanie programów formacyjnych służących realizacji modelu parafii jako wspólnoty wspólnot oraz formacji duszpasterzy, osób świeckich i konsekrowanych dla realizacji tej wizji²⁹. Zgodnie z zalecaniami synodu ACFP działające w ramach Wydziału Duszpasterstwa przygotowuje pomoce dla pracy duszpasterskiej w parafiach, ze szczególnym uwzględnieniem wskazań Kościoła powszechnego oraz ogólnopolskiego programu duszpasterskiego Konferencji Episkopatu Polski³⁰. Od momentu powołania w 2017 roku, ACFP systematycznie wdraża nowe projekty duszpasterskie, które są realizowane na szczeblu diecezjalnym, dekanalnym oraz w poszczególnych parafiach³¹.

II Synod Archidiecezji Katowickiej, rozróżniając podstawowe funkcje katechezy, jakimi są: wtajemniczenie, wychowanie i nauczanie, wyraźniej określił zadania parafii, rodziny i szkoły, akcentując przy tym zróżnicowanie i komplementarność ich ról w dziele katechizacji i wychowania. Katecheza dzieci i młodzieży po roku 1990 przybrała postać przede wszystkim nauczania religii w szkole, co nie oznacza, iż można poświęcać mniej uwagi katechezie dorosłych i duszpasterstwu katechetycznemu dzieci i młodzieży w parafii³². Dla realizacji synodalnych wskazań powołana została Archidiecezjalna Szkoła Katechetów Parafialnych (ASKP)³³. Głównym celem ASKP jest przygotowanie osób świeckich do prowadzenia katechezy w parafii. Do zadań katechetów należą:

- wspieranie prezbiterów i diakonów w formacji wiernych;

²⁷ Franciszek Blachnicki, *Oaza rekolekcyjna Diakonii Ruchu Światło-Życie* (b.m.w.: 1995), 146.

²⁸ Wiktor Skworec, „Duszpasterstwo w Kościele katowickim”, w *Wstuchani w Ducha*, 2.

²⁹ Tamże, 11.

³⁰ Tamże, 20.

³¹ Zob. „Archidiecezjalne Centrum Formacji Pastoralnej”, dostęp 10.03.2022, <http://centrum.katowice.pl/>.

³² Skworec, „Katecheza i wychowanie katolickie”, 266.

³³ Szkoła Katechetów prowadzi działalność w ramach Archidiecezjalnego Centrum Formacji Pastoralnej.

- pomoc w przygotowaniu rodziców i chrzestnych do chrztu dziecka;
- pomoc w katechezie rodziców i dzieci przed i po przyjęciu pierwszej komunii świętej;
- uczestnictwo w przygotowaniu kandydatów do bierzmowania oraz w katechezie rodziców i świadków;
- pomoc duszpasterzom w bliższym przygotowaniu młodzieży szkół średnich do małżeństwa;
- uczestnictwo w animowaniu i prowadzeniu grup parafialnych i apostołskich, w organizowaniu kręgów biblijnych, kursów ewangelizacyjnych, pomoc w rekolekcjach zamkniętych³⁴.

Organizowane pod nadzorem merytorycznym Wydziału Katechetycznego oraz patronatem Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego studium, skierowane jest do wszystkich zainteresowanych pogłębieniem zrozumienia własnej wiary, a w szczególności do osób już posługujących w parafiach (liderzy, animatorzy, odpowiedzialni za grupy, wspólnoty itp.). W programie czterech semestrów (po 120 godzin) wykładowcy akademicy prowadzą zajęcia z zakresu filozofii, biblistyki, historii Kościoła, dogmatyki, psychologii, pedagogiki, katechetyki, liturgiki, teologii pastoralnej i duchowości³⁵. W trakcie pięciu edycji, organizowanych od 2017 roku, ASKP wypromowała ponad 300 absolwentów, z których wielu otrzymało misję do pełnienia posługi katechetycznej w parafiach. Archidiecezjalna Szkoła Katechetów Parafialnych poprzez swoje ideowe założenia oraz realizowany program formacji jawi się jako uprzedzająca odpowiedź katowickiego Kościoła na wezwanie do formacji katechetów oraz ustanowioną w 2021 roku przez papieża Franciszka posługę świecką katechety (katechisty).

Wśród proponowanych inicjatyw duszpasterskich, prowadzonych cyklicznie przez ACFP w wybranych dekanatach, jest „Dogmatyka dla każdego”. Jest to cykl formacyjny przeznaczony dla wszystkich zainteresowanych, a w szczególności dla katechetów, liderów i animatorów wspólnot parafialnych. Dziesięć dwugodzinnych spotkań składa się na syntetyczne wprowadzenie w podstawowe prawdy wiary – od Boga w Trójcy św. Jedyne po rzeczy ostateczne³⁶. Na poziomie dekanatów organizowany jest także cykl formacyjny „Ekumenizm dla każdego”. Dziesięć dwugodzinnych spotkań pomaga usystematyzować podstawowe

³⁴ Skworc, „Katecheza i wychowanie katolickie”, 267.

³⁵ Zob. „Archidiecezjalna Szkoła Katechetów Parafialnych”, dostęp 16.03.2022, <http://skp.centrum.katowice.pl/>.

³⁶ Zob. „Dogmatyka dla wszystkich”, dostęp 16.03.2022, <http://dlaliderow.centrum.katowice.pl/>.

we wiadomości o podziale chrześcijaństwa, różnorodności Kościoła oraz konieczności dialogu międzywyznaniowego³⁷.

II Synod Archidiecezji Katowickiej wskazał także na konieczność pogłębienia formacji wiernych w zakresie katolickiej nauki społecznej. Próbą duszpasterskiej realizacji synodalnego wskazania jest przygotowane i prowadzone przez ACFP na poziomie dekanatów Studium Katolickiej Nauki Społecznej. Jest to cykl spotkań o tematyce związanej ze współczesnymi problemami i wyzwaniem społecznymi w świetle nauczania społecznego Kościoła. Wśród proponowanych zagadnień są następujące: zaangażowanie chrześcijan jako obowiązek moralny; kryteria chrześcijańskiej oceny rzeczywistości społecznej; nasze czasy i ich dylematy moralne; wolność i prawda a przemiany w Polsce; rodzina – edukacja – kultura; chrześcijanin wobec polityki – ład społeczny i moralny a demokracja; praca – wolny rynek – konsumpcjonizm – etyka biznesu; wykluczenie jako problem społeczno-moralny; ekologia wezwaniem dla Kościoła; katolicyzm społeczny na Górnym Śląsku – historia i perspektywy³⁸.

„Liturgika dla każdego” – to organizowany w dekanatach cykl formacyjny dotyczący podstawowych zagadnień związanych z liturgią, zwłaszcza Eucharystią oraz innymi sakramentami. W trakcie dziesięciu dwugodzinnych spotkań podejmowane są zagadnienia: czym jest liturgia?; język liturgii i przestrzeń liturgiczna; liturgia i czas; Eucharystia (cz. 1-3); sakramenty; sakramentalia i pobożność ludowa; teksty liturgiczne; liturgia godzin³⁹. „Duchowość dla każdego” – to cykl formacyjny składający się na syntetyczne wprowadzenie w kwestie związane z życiem duchowym i jego rozwojem. W ramach dziesięciu dwugodzinnych spotkań omawiane są następujące zagadnienia: człowiek w relacji do Boga; rozwój życia duchowego; słowo Boże a życie duchowe; modlitwa; rachunek sumienia i rozeznawanie duchowe; asceza chrześcijańska; liturgia – modlitwa nas wszystkich; modlitwa wspólnotowa; duchowość chrześcijańska świeckich; świętość celem życia duchowego⁴⁰. Zgodnie z założeniami ACFP studium liturgiki i duchowości jest próbą katechetyczno-duszpasterskiej formacji wiernych w kontekście wskazań realizowanego obecnie programu duszpasterskiego Kościoła w Polsce.

³⁷ Zob. „Ekumenizm dla wszystkich”, dostęp 16.03.2022, <http://ekumenizm.centrum.katowice.pl/>.

³⁸ Zob. „Studium Katolickiej Nauki Społecznej”, dostęp 16.03.2022, <http://studiumkns.centrum.katowice.pl/>.

³⁹ Zob. „Liturgika dla każdego”, dostęp 16.03.2022, <http://liturgika.centrum.katowice.pl/>.

⁴⁰ Zob. „Duchowość dla każdego”, dostęp 16.03.2022, <http://duchowosc.centrum.katowice.pl/>.

Wśród najnowszych propozycji ACFP, których cykliczna realizacja w dekanatach przewidziana została od lutego 2022 roku, jest Studium myśli Jana Pawła II oraz Śląsk i historia Kościoła na Śląsku. Pierwsza z propozycji – Studium myśli Jana Pawła II – jest kontynuacją projektu Studium Katolickiej Nauki Społecznej. Cykl formacyjny, składający się z dziesięciu dwugodzinnych spotkań, obejmuje następujące zagadnienia: Karol Wojtyła/Jan Paweł II; teologia; Kościół – duchowni, świeccy, konsekrowani; małżeństwo i rodzina; myśl społeczna; moralne wyzwania współczesności; misje i ekumenizm; duchowy testament i dialog ze światem; pielgrzymki do Polski (1979-1987); pielgrzymki do Polski (1991-2022)⁴¹. Śląsk i historia Kościoła na Śląsku – to cykl formacyjny o tematyce związanej ze Śląskiem, jego historią oraz początkiem kształtowania się diecezji katowickiej. W programie studium podejmowane będą następujące zagadnienia: miejsce Śląska jako regionu w tworzącej się państwowości Polskiej (średniowiecze); Kościół na Śląsku w średniowieczu; czeskie czasy śląska; reformacja i jej znaczenie dla regionu; pruskie czasy Śląska; powstania Śląskie i przyłączenie części Górnego Śląska do Polski, nowe struktury Kościoła katolickiego; II wojna światowa; narodziny diecezji katowickiej, opolskiej; biskupi oraz duchowieństwo diecezji katowickiej; Śląsk – specyfika pogranicza⁴². Celem proponowanego studium – oprócz poznania zagadnień przewidzianych w programie – jest przygotowanie wiernych do przypadającej w 2025 roku 100. rocznicy powołania do życia diecezji katowickiej.

*

Wśród form i sposobów posługi, jakie Kościół stosuje do pełnienia misji ewangelizacyjnej, znaczące miejsce zajmuje posługiwanie katechetyczne. Posługa katechety prowadzi do wiary i wraz z posługą liturgiczną rodzi dzieci Boże w łonie Kościoła. Powołanie katechety ma swoje korzenie we wspólnym powołaniu ludu Bożego. Katecheta ze swej natury należy do chrześcijańskiej wspólnoty, będąc wyrazem jej żywotności i świadkiem ewangelicznego zapachu. Jego posługa przeżywana jest w ramach wspólnoty, która jest pierwszym podmiotem towarzyszenia w wierze. Budzenie powołań katechetycznych oraz formacja osób gotowych do podjęcia we wspólnotach – w myśl listu papieża

⁴¹ Zob. „Studium myśli Jana Pawła II”, dostęp 16.03.2022, <http://www.jp2.centrum.katowice.pl/>.

⁴² Zob. „Śląsk i historia Kościoła na Śląsku”, dostęp 16.03.2022, <http://www.kosciolnaslasku.centrum.katowice.pl/>.

Franciszka *Antiquum ministerium* – posługi świeckiej katechety (katechisty) należy zaliczyć do priorytetowych zadań Kościoła powszechnego oraz Kościołów partykularnych.

Katechetyczno-duszpasterskie projekty prowadzone na terenie Archidiecezji Katowickiej obejmują szeroki zakres zagadnień religijnych i społeczno-kulturowych. Wspólnym mianownikiem, scalającym podejmowanie działania, jest wyraźnie obecny w nich mistagogiczny wymiar formacji uczestników spotkań. Działania te osiągną zakładany cel wówczas, gdy pełniej odkryją oni swoją „eklezjalną tożsamość” (*sentire cum Ecclesia*), wielkość powołania (także katechetycznego) oraz zobowiązujący charakter misji, w której wszyscy ochrzczeni mają swój udział jako świadkowie Zmartwychwstałego.

BIBLIOGRAFIA

- „Archidiecezjalna Szkoła Katechetów Parafialnych”. Dostęp 16.03.2022. <http://skp.centrum.katowice.pl/>.
- „Archidiecezjalne Centrum Formacji Pastoralnej”. Dostęp 10.03.2022. <http://centrum.katowice.pl/>.
- Blachnicki, Franciszek. *Oaza rekolekcyjna Diakonii Ruchu Światło-Życie*. [b.m.w.]: 1995.
- Buchta, Roman. *Mistagogia w polskiej refleksji i praktyce katechetyczno-duszpasterskiej po II Soborze Watykańskim*. Katowice: Księgarnia św. Jacka, 2017.
- „Dogmatyka dla wszystkich”. Dostęp 16.03.2022. <http://dlaliderow.centrum.katowice.pl/>.
- „Duchowość dla każdego”. Dostęp 16.03.2022. <http://duchowosc.centrum.katowice.pl/>.
- „Ekumenizm dla wszystkich”. Dostęp 16.03.2022. <http://ekumenizm.centrum.katowice.pl/>.
- Franciszek. „List apostolski w formie Motu proprio papieża Franciszka «Antiquum Ministerium» w którym ustanawia posługę katechety”. *eKAI*. Dostęp 5.02.2022. <https://www.ekai.pl/dokumenty/list-apostolski-w-formie-motu-proprio-papieza-franciszka-antiquum-ministerium-w-ktorym-ustanawia-posluge-katechety/>.
- Jan Paweł II. *Adhortacja apostolska „Catechesi tradendae”*. Kielce: Referat Katechetyczny, 1996.
- Jan Paweł II. *Encyklika „Redemptoris missio”*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana, 1990.
- Jan Paweł II. *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana, 1987.
- Kiernikowski, Zbigniew. „Mistagogia nieodzownym etapem chrześcijańskiego wtajemniczenia. Wprowadzenie do sympozjum”. W *Chrzest w życiu i misji Kościoła. Mistagogia – pogłębione wtajemniczenie*, red. Irena Chłopkowska, 11–18. Warszawa–Siedlce: Wydawnictwo Sióstr Loretanek, 2011.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1998.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa. „Ogólna instrukcja katechetyczna”. W *Katecheza po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła. Część I*, red. Władysław Kubik, 91–192. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1985.

- Konferencja Episkopatu Polski. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2002.
- „Liturgika dla każdego”. Dostęp 16.03.2022. <http://liturgika.centrum.katowice.pl/>.
- Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji. *Dyrektorium o katechizacji*. Kielce: Wydawnictwo Jedność, 2020.
- Rusiecki, Mieczysław. „W trosce o dojrzałą osobowość katechety”. W *Ocena w katechezie*, red. Stanisław Kulpaczyński, 131–154. Lublin: Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego, 2001.
- „Studium Katolickiej Nauki Społecznej”. Dostęp 16.03.2022. <http://studiumkns.centrum.katowice.pl/>.
- „Studium myśli Jana Pawła II”. Dostęp 16.03.2022. <http://www.jp2.centrum.katowice.pl/>.
- Szpet, Jan. „Formacja katechetów w Polsce”. *Katecheta* 54 (2010), 10: 3–15.
- Szpet, Jan. „Katecheta – świadkiem i przyjacielem (charakterystyka osobowości)”. *Katecheta*, 30 (1986), 1: 15–21.
- Skworec, Wiktor. „Duszpasterstwo w Kościele katowickim”. W *Wysłuchani w Ducha. Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej*, red. Grzegorz Strzelczyk, Magdalena Józwick, 13–19. Katowice: Księgarnia św. Jacka, 2016.
- Skworec, Wiktor. „Katecheza i wychowanie katolickie w Kościele katowickim”. W *Wysłuchani w Ducha. Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej*, red. Grzegorz Strzelczyk, Magdalena Józwick, 81–92. Katowice: Księgarnia św. Jacka, 2016.
- „Śląsk i historia Kościoła na Śląsku”. Dostęp 16.03.2022. <http://www.kosciolnaslasku.centrum.katowice.pl/>.

KATECHETA WE WSPÓLNOCIE KOŚCIOŁA ŚWIADKIEM WIARY I MISTAGOGIEM

S t r e s z c z e n i e

Ustanawiając posługę świecką katechety, papież Franciszek wyraził nadzieję, iż podobnie jak miało to miejsce w chrześcijańskiej starożytności, katecheta ze względu na powierzone mu zadania będzie zarazem świadkiem wiary, mistrzem i mistagogiem, towarzyszem i pedagogiem, który naucza w imieniu Kościoła. Celem naukowym artykułu jest wydobycie mistagogicznego wymiaru formacji katechetów przygotowujących się do podjęcia posługi we wspólnotach parafialnych oraz prezentacja związanych z nią kierunków działań duszpasterskich, prowadzonych w katowickim Kościele w ramach Archidiecezjalnego Centrum Formacji Pastoralnej. Główny problem badawczy wyraża się w pytaniu o charakter formacji katechetów posługujących we wspólnotach parafialnych oraz ich szczególne kompetencje. Dla opracowania problemu posłużono się metodami analizy i syntezy. Analiza dokumentów katechetycznych, przeprowadzona w świetle chronologicznie (sekwencyjnie) dopełniających się wskazań odnośnie do formacji katechetów, pozwoliła na wyodrębnienie mistagogicznych elementów teologiczno-pastoralnej formacji katechetów. Wyrażony w Dyrektorium katechetycznym postulat formacji katechetów jako „świadków wiary i mistagogów” oraz ustanowioną przez Franciszka posługę świecką katechety artykuł akcentuje jako możliwość i konieczność formacji dwóch dopełniających się dzięki posia-

danym kompetencjom typów katechetów: katechety szkolnego – nauczyciela religii, oraz katechety (katechisty) – podejmującego posługę we wspólnocie parafialnej. Jako przykład katechetyczno-duszpasterskiej realizacji postulowanych działań przedstawiono inicjatywy duszpasterskie wspierające formację katechetów parafialnych prowadzone w Archidiecezji Katowickiej. Stanowią one inspirację dla działań podejmowanych w innych ośrodkach formacyjnych.

Słowa kluczowe: katecheta; wspólnota Kościoła; formacja katechetów; mistagog; świadek wiary.